

Άγγελος Μπλέτσας,
Πολιτειακό Κεφάλαιο και Έρευνα

Τελετή Απονομής Μεταπτυχιακών & Διδακτορικών Πολυτεχνείου Κρήτης
18 Δεκεμβρίου 2013

Κυρίες και κύριοι, θα ήθελα να αναπτύξω πολύ σύντομα το θέμα του Πολιτειακού Κεφαλαίου και της σημασίας του στην Έρευνα. Ίσως το θέμα αυτό είναι σχετικό, αν όχι ισοδύναμο, με κρίσιμα ερωτήματα, όπως: «Υπάρχει ανταγωνιστική έρευνα στην Ελλάδα;», «Αν ναι, γιατί η ανεργία είναι τόσο υψηλή;» «Αν όχι, τί μας λείπει και χρειάζεται άμεσα να γίνει;» ή πιο προβοκατόρικα ερωτήματα όπως «μπορούν τα Χανιά και η Κρήτη να μετατραπούν από μια Florida σε μια Silicon Valey της Ευρώπης [2], δηλ. μπορούν να μετατραπούν από μια τουριστική και αγροτική οικονομία σε μια τουριστική, αγροτική οικονομία ΚΑΙ μια οικονομία της Γνώσης;»

Σε πρόσφατη έρευνα του Αυστριακού Υπουργείου Έρευνας και Τεχνολογίας [5] βρέθηκε ότι η χώρα μας κατέχει την 9^η θέση στην Ευρώπη των 27, σε ΑΠΟΛΥΤΟ αριθμό συμμετοχών σε ανταγωνιστικά ερευνητικά προγράμματα του 7^{ου} Πλαισίου Προγράμματος, παρά το σχετικά μικρό της μέγεθος (Έκθεση Proviso 2010 [5]). Αν μάλιστα ληφθεί υπόψη το Α.Ε.Π. ή ο πληθυσμός της κάθε χώρας, η κατάταξη μάς φέρνει στις πρώτες θέσεις σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Ειδικά για το Πολυτεχνείο Κρήτης, θα μπορούσε ενδεικτικά κάποιος να αναφέρει την πρόσφατη έρευνα του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης, όπου το Ίδρυμα ήρθε πρώτο στον βαθμό απήχησης της επιστημονικής του Έρευνας, για την περίοδο 2006-2010 σε σχέση με τα υπόλοιπα Πανεπιστήμια της Χώρας, παρά την σχετικά μικρή του ηλικία. Θα μπορούσε επίσης κάποιος να αναφέρει την συμμετοχή του Ιδρύματος στην χαρτογράφηση του ανθρώπινου γονιδιώματος (Καθ. Μίνως Γαροφαλάκης), ενός από τα μεγαλύτερα σε χρηματοδότηση αλλά και δυσκολία ερευνητικά προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επίσης, σημαντική διάκριση του Ιδρύματος αποτελεί η πρόσφατη χρηματοδότηση του Πολυτεχνείου Κρήτης (Καθ. Μάρκος Παπαγεωργίου) από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Ερευνών-ERC, το οποίο επιλέγει μικρό αριθμό προτάσεων κάθε χρόνο καθώς επίσης και η πρώτη θέση του Πολυτεχνείου στον πανελλήνιο διαγωνισμό Εφαρμοσμένης Έρευνας του Συνδέσμου Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών (Καθ. Κώστας Μπάλας) που έγινε πρόσφατα. Καινοτομικές εφαρμογές δεν λείπουν και ενδεικτικά αναφέρω το αυτοκίνητο υδρογόνου του Ιδρύματος (Καθ. Νίκος Τσουρβελούδης) ή τα σύνθετα νανο-υλικά για την προστασία των μνημείων και της αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς (Καθ. Νόνη Μαραβελάκη). Και προφανώς υπάρχουν και πολλά άλλα παραδείγματα από το Πολυτεχνείο.

Γιατί επομένως υπάρχουν τόσο υψηλά ποσοστά ανεργίας; Σημειώνεται πως χωρίς υψηλού επιπέδου διδασκαλία, οι φοιτητές δεν μπορούν να κάνουν έρευνα, συνεπώς επίπεδο έρευνας και διδασκαλίας είναι σήμερα πλήρως συσχετισμένα. Τί φταίει και το ευθύγραμμο τμήμα «Έρευνα-Διδασκαλία» δεν μετασχηματίζεται στο επιθυμητό τρίγωνο «Διδασκαλία-Έρευνα-ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ-Διδασκαλία»;

Η απάντηση είναι ιδιαίτερα απλή, συνοψίζει τα αίτια της γενικότερης κρίσης στην Χώρα μας και δόθηκε πρόσφατα από τους πολιτικούς οικονομολόγους, όπως ο συνομήλικός μου Ηλίας Παπαϊωάννου, Αναπληρωτής Καθηγητής στο London Business School: η παραγωγική διαδικασία και η επιχειρηματικότητα απαιτούν α) ανθρώπινο δυναμικό/κεφάλαιο (υπάρχει στην χώρα και μάλιστα σε μεγάλη προσφορά), β) φυσικό κεφάλαιο (φυσικοί πόροι/υποδομές και χρήμα, το οποίο λόγω κρίσης ίσως έφυγε εκτός χώρας αλλά λόγω Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορεί σχετικά

γρήγορα να ξαναγυρίσει) και γ) ΠΟΛΙΤΕΙΑΚΟ κεφάλαιο (Civic Capital ή αλλιώς Κοινωνικό ή Αστικό κεφάλαιο) [1].

Το τελευταίο είναι αυτό που λείπει από την Χώρα μας. Το πολιτειακό κεφάλαιο εκφράζει τον βαθμό εμπιστοσύνης, κοινωνικής συνεισφοράς και λειτουργικής συνύπαρξης σε μια κοινωνία – μπορεί να μετρηθεί από διάφορους δείκτες, όπως η συμμετοχή στην αιμοδοσία μια χώρας, η φοροδιαφυγή ή πιο απλά ο σεβασμός της καθαριότητας σε ένα πάρκο (ή σε ένα πανεπιστημιακό campus). Ο κ. Παπαϊωάννου αναφέρει σε πρόσφατη μελέτη και ομιλία του ότι χαμηλό Πολιτειακό κεφάλαιο είναι απόλυτα συσχετισμένο με α) αναποτελεσματικό δικανικό σύστημα και δαιδαλώδη γραφειοκρατία (ακριβώς επειδή η έλλειψη εμπιστοσύνης επιβάλλει πολύπλοκους νόμους), β) διαφθορά (που γεννά και η αφόρητη γραφειοκρατία) και γ) οριζόντια συστήματα εκπαίδευσης, τα οποία ευνοούν την μονόπλευρη μετάδοση της γνώσης (από τον καθηγητή προς τους μαθητές/φοιτητές) αντί για εκείνα τα οποία στηρίζονται στην εξατομικευμένη καθοδήγηση και επιτρέπουν συνεργασία μεταξύ των διδασκόμενων και παρουσιάσεις από τον διδασκόμενο προς τον διδάσκοντα (κάθετα συστήματα εκπαίδευσης).

Στην χώρα μας η γραφειοκρατία κατά την υποβολή αλλά και εκτέλεση ερευνητικού προγράμματος δεν είναι απλά δαιδαλώδης αλλά ασύλληπτη, ακριβώς εξαιτίας της ελλείψεως εμπιστοσύνης – Πολιτειακού κεφαλαίου. Παραδείγματα υπάρχουν πολλά, χαρακτηριστικά αναφέρω μόνο δύο: για την συμμετοχή ενός μεταπτυχιακού φοιτητή σε ερευνητικό πρόγραμμα απαιτείται έναρξη επαγγέλματος από τον φοιτητή, η οποία με την σειρά της απαιτεί διψήφιο αριθμό κρατικών δικαιολογητικών και άνοιγμα «βιβλίων» (το λεγόμενο «μπλοκάκι»), διαδικασία που κοστίζει περίπου έναν ανθρωπομήνα – η δε φορολογία αλλά και οι ασφαλιστικές εισφορές του φοιτητή είναι ίση με εκείνη ελεύθερου επαγγελματία. ‘Η υπάρχουν ερευνητικά προγράμματα που λόγω της μη διαχειρίσιμης γραφειοκρατίας του Ελληνικού Κράτους, ξεκινούν με καθυστέρηση ετών, χωρίς χρηματοδότηση, αλλά με μικρό δάνειο από το ίδιο το Πανεπιστήμιο και χρηματοδότηση πετσοκομμένη αλλά διαθέσιμη από το Κράτος στο τέλος του έργου!

Τί μπορεί να γίνει; Τα πανεπιστήμια της Χώρας οφείλουν να προσφέρουν περισσότερα με λιγότερα, αξιοποιώντας τις νέες τεχνολογίες, όπως η online εκπαίδευση και τα μαζικώς ανοικτά online μαθήματα (massively open online courses), τα λεγόμενα moocs, τα οποία προσφέρονται ήδη από τα πιο φημισμένα Πανεπιστήμια του Εξωτερικού. Γιατί όχι το Ελληνικό Πανεπιστήμιο να μην τα ενσωματώσει στα υφιστάμενα προγράμματα σπουδών, ειδικά εκεί όπου δεν έχει το απαραίτητο ανθρώπινο δυναμικό; Ο Καθ. Χρυσανθος Δελλαρόκας, διευθυντής του προγράμματος διαδικτυακής εκπαίδευσης στο Πανεπιστήμιο της Βοστώνης, υποστήριξε σε πρόσφατη ομιλία του ότι η διαδικτυακή εκπαίδευση θα επιτρέψει στα Πανεπιστήμια του μέλλοντος να εξοικονομήσουν πόρους, έτσι ώστε να διευκολύνουν την εξατομικευμένη καθοδήγηση μικρών ομάδων φοιτητών από τον καθηγητή [3], ο οποίος πλέον θα λειτουργεί ως μέντορας και όχι ως εκπομπός πληροφορίας σε αμφιθέατρα 500+ ατόμων.

Η ευτυχία και η επιτυχία ενός ανθρώπου έχει παρατηρηθεί ότι δεν συσχετίζεται απόλυτα με τον βαθμό ή τον αριθμό των πτυχίων, αλλά με την δυνατότητα του ατόμου να αντιμετωπίζει τις αντιξοότητες ή τις αδυναμίες του, να μαθαίνει από αυτές και να προχωρά στην ζωή του [3] [4]. Και το τελευταίο δεν μπορεί εύκολα να διδαχθεί σε αμφιθέατρα των 500+ ατόμων.

Προσωπικά, βρήκα ιδιαίτερα εντυπωσιακό ότι το όραμα του κ. Δελλαρόκα είναι πολύ κοντά στην παρατήρηση του κ. Παπαϊωάννου, ότι η έλλειψη Πολιτειακού κεφαλαίου συσχετίζεται απόλυτα με την ύπαρξη οριζόντιας, μη-εξατομικευμένης εκπαίδευσης σε μία χώρα.

Συνεπώς, η ανάπτυξη συνεργατικότητας και εμπιστοσύνης, δηλ. η δημιουργία Πολιτειακού κεφαλαίου μπορεί να ξεκινήσει από το Πανεπιστήμιο, συνδέεται άμεσα με τις νέες Τεχνολογίες και βρίσκεται στην καρδιά του ίδιου του Πανεπιστημίου.

Κυρίες και Κύριοι, χρειάζεται όμως και η δική σας βοήθεια. Οι έρευνες επίσης έχουν δείξει πως η Ελληνική οικογένεια ενώ διδάσκει στα παιδιά της την ανάγκη να μορφωθούν για να πετύχουν, ΔΕΝ διδάσκει έννοιες όπως η επιχειρηματικότητα, η εξωστρέφεια, η καινοτομία – μάλιστα η λέξη «επιχειρηματικότητα» λείπει τελείως από το λεξιλόγιο της Ελληνικής οικογένειας [1] καθώς έχει μάλλον δαιμονοποιηθεί. Η Οικονομία της Γνώσης απαιτεί όμως start ups, δηλ. ολιγάριθμες καινοτομικές επιχειρήσεις από φρέσκους, ταλαντούχους και τολμηρούς απόφοιτους (ή τελειόφοιτους) του Πανεπιστημίου. Για να γίνει αυτό, η ελληνική οικογένεια και κοινωνία πρέπει πρώτα να αποδαιμονοποιηθεί, να απενεχοποιηθεί την πιθανότητα αποτυχίας ενός τέτοιου εγχειρήματος.

Χωρίς υψηλού επιπέδου Διδασκαλία, δεν μπορεί να υπάρξει υψηλού επιπέδου Έρευνα. Και η Έρευνα δεν μπορεί να αυτοματοποιηθεί ή να γίνει μόνο online. Συνεπώς, το Πολυτεχνείο Κρήτης δεν κινδυνεύει από τα μεγαθήρια της Έρευνας και της Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης στο εξωτερικό, αρκεί να αφουγκραστεί τα μηνύματα των καιρών. Πολιτειακό κεφάλαιο μπορεί να δημιουργηθεί εντός του Ιδρύματος, δίνοντας έμφαση σε ένα ανοικτό campus, σε ένα Ίδρυμα με κανόνες και παραδείγματα, με εργαστήρια ανοικτά 24 ώρες το 24ώρο, 7 μέρες την εβδομάδα, που θα αναδεικνύει την επιστημονική περιέργεια και θα προβάλλει τον ερευνητικό και διδακτικό του πλούτο που παράγεται σε καθημερινή βάση.

Είμαστε τυχεροί που στην κρίσιμη συγκυρία, η σημερινή ηγεσία του Ιδρύματος (Πρύτανης, Πρόεδρος, Συμβούλιο, Αναπληρωτές Πρύτανη και Σύγκλητος) έχει επιλέξει Ακαδημαϊκό προσανατολισμό, ίσως επειδή εκλέχτηκε πρόσφατα με βάση τον νέο νόμο. Πιστεύω ότι με αξιοκρατία και σκληρή δουλειά, το Πολυτεχνείο Κρήτης υπό την σημερινή του τολμηρή και αποφασιστική ηγεσία μπορεί να δημιουργήσει Ακαδημαϊκό και Πολιτειακό Κεφάλαιο, ενισχύοντας την Έρευνα και αλλάζοντας ριζικά το μέλλον του τόπου μας προς το καλύτερο.

Σας ευχαριστώ.

Αναφορές

[1] Elias Papaioannou, "Civic Capital(ism)", TEDx Athens, 2011.

[2] Michalis Bletsas, "Growth Lessons from the Internet", TEDx Athens 2012.

[3] Cris Dellarocas, "Reinventing the University", TEDx Athens, 2013.

[4] Paul Tough, "What if the Secret to Success is Failure?", New York Times, September 2011.

[5] Margit Ehardt-Schmiederer, Έκθεση Proviso, Υπουργείο Έρευνας & Τεχνολογίας Αυστρίας, Ιούνιος 2010, σελ. 14.

http://www.bmwf.gv.at/fileadmin/user_upload/europa/proviso/publikationen/proviso_250610_vortrag_EFF_handout.pdf